

Nimmer können wir zurück

Vagyis soha nem fordulhatunk hátra, soha nem térhetünk vissza (mondjuk, egy korábbi állapothoz) – így ír Nietzsche, fölöttébb aforisztikusan, elsősorban arra utalva, hogy őtáná immáron nem lehet a filozófiáját nem tekintetbe véve gondolkodni. A nietzschei passzus persze igen tágan értelmezhető, sőt értelmezendő. Lehet, hogy a „posztmodern”, a virtuális „világállapot” elmúlik, valami más váltja fel (számos jel mutat erre), ám preposztmodernül, úgy, mintha ez a posztmodern világállapot soha nem létezett volna, immáron soha nem létezhetünk, gondolkodhatunk, tevékenykedhetünk. A fordulatokat, a paradigmaváltásokat, akár egész világekorszakokat is át lehet aludni, lehet róluk tudomást nem venni. Ám a könyvtárosok ezt semmiképp sem tehetik. Nem is tették, nem is teszik, ez nyilvánvaló. E sorok szerzője jól emlékszik egy régen megszervezett országos rendezvényre, ahol is a számítógépes új világ mibenlétét, annak – Almási Miklóssal szólva – a ketyeréit és kütyüit volt hivatva néhány számítástechnikai szakember bemutatni könyvtárosok számára. Mintha vadembereknek, beneszülötteknek szóltak volna a civilizáltak, a fehér emberek, úgy festett valahogy a műsor első része. A másodikban azután fordult a kocka: kiderült, hogyne derült volna ki, hogy a könyvtárosok nagyonis tudják, nagyonis értik, miről van szó. Hiszen ők már régóta használták azokat a ketyeréket és kütyüket, amiket oly lelkesen igyekeztek bemutatni nekik a szakértők. A továbbiakban aztán a könyvtárosok kérdéseire, speciális problémáira kellett válaszolgatnia a szakembereknek (ez viszont nem mindig sikerült). Nos, amiről a továbbiakban szó lesz, a könyvtárosok számára nem újdonság, nem frissen elsajátítandó ismeretnyaláb, hanem vieux jeu (régí játék). Annál inkább lehet újdonság legfőbb partnereik, az olvasók, a könyvtárhasználók számára! Az alábbiakban javasolt néhány – viszonylag friss – könyv tehát nem elsősorban a könyvtárosokhoz szól, ők tudják, mi van bennük. Az olvasókhoz viszont el kell juttatni őket. Miért?

A régi filozófia Platónról, Arisztotelészről kezdve a szubsztancia (lényeg, minden tulajdonságot, akcidenziát hordozó, megalapozó alap) kategóriájával operált, el egészen a huszadik századig. A múlt század elején, 1910-ben jelent meg a fordulatot hozó nagy mű, Ernst Cassirer *Substanzbegriff und Funktionbegriff* című munkája, amelyről kezdve a filozófusok elsősorban nem arra kérdeztek rá, hogy valamely tárgy, jelenség micsoda, mi annak a lényege, hanem arra, hogy mire „használható”, hogyan működik. Persze ez csak a filozófiában volt újdonság. A köznapi gondolkodás, a mindennapok gyakorlata mindig is (Platón és Arisztotelész korában is) funkcionalista volt, a használat, a funkció érdekelte. Nos, ma valami hasonló fordulat előtt állunk (pontosabban immáron a fordulat utáni állapotnak a kellős közepén vagyunk), amikor információról, tudásalapú társadalomról, globalizációról beszélünk. Mindenki száján ott vannak e szavak, a velük kapcsolatos eligazítás azonban

elsősorban szubsztanciális jellegű – volt eddig. Pedig nemcsak arról van szó, hogy jobban értjük a dolgot magát, ha nem annak szubsztanciája felől érdeklődünk, hanem használatát, funkcióit derítjük fel, hanem arról is, elsősorban talán éppen arról, hogy a funkcionális analízis, megközelítés az adott dolog, tárgy, jelenség sokkal gazdagabb, nagyobb összefüggéseket feltáró sajátosságait mutatja, mutathatja fel, mint bármely elszigetelt, „csak” a lényegre összpontosító tárgyalás. Nos, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen működő Információs Társadalom és Trendkutató Központ éppen ezzel foglalkozik. Az információ, a világháló, a virtuális világ, a globalizáció működését, funkcionálizálását és funkcionálizálódását kutatja, abban a szellemben, ahogy a nagy nemzetközi projekt, a World Internet Project, a WIP is. (A központ kutatói közül számosan vesznek részt a WIP kutatási programjaiban.) A központ a témakör problémáit pertraktáló, igen színvonalas folyóiratot is kiad (*Információs Társadalom* címmel), de gazdag a könyvkiadási tevékenysége is (a Gondolat Kiadóval közösen, az impresszumban Gondolat–Infonia megjelölés szerepel). A megjelent könyvek jó része eminenter érdekességű mind azok számára, akik a fenti szlogenekkel jelölt témakör iránt érdeklődnek, és valamennyi munkának alapsajátossága, hogy nem pusztán szubsztantív elméletet nyújt, hanem funkcionális „közben” mutatja be a fenti kérdéseket. Kiadványaik közül talán a legfontosabb a hazai állapotokat feltérképező, tízrészesre tervezett sorozat: *Internet.hu. A magyar társadalom digitális gyorsfényképe*. (Ennek már az idén megjelent a második kötete is.) A kötet nem monografikus jellegű, egy-egy speciális metszetet feldolgozó–bemutató tanulmányokból áll, naprakészségét, a legfrissebb eredmények bemutatását épp az teszi lehetővé, hogy a szerzők (döntően fiatal kutatók) nem várják ki, amíg a trendek „kihordják” tartalmukat, amíg szintetikus kép áll össze, hanem valóban gyorsfényképeket mutatnak fel, induló trendekről, néha nem is biztosan kibontakozó, a jelen állapotra azonban jellemző „mozgásokról” szólnak. Némiképp ehhez a sorozathoz, jelesül annak második kötetéhez hasonlítható *Dessewfy Tibornak A kocka el van veszve* (sic!) című tanulmánykötete. A szociológus szerző a globalizáció sajátosságait elemzi, még hozzá „mozgásában”, nem épp történelmileg, hanem „menet közben”, ahogy az egyre inkább kibontakozik, egyre többfelé hatol, egyre inkább globalizálódik maga is. Dessewfy Tibor nem fél az újabb és újabb trendektől, és bár bizonyos veszélyekre is felhívja a figyelmet, elsősorban nem védekezésre van beállítva. Erre alludál a kötet címe is: immár nincs mit fontolgatni azon, hogy vessük-e, dobjuk-e a kockát, a Rubicon immár átlépetett, igazándiból nincs is már kocka. A szerző a globalizációs világ legújabb trendjeiről szól, a témakör nagy klasszikusának, *Manuel Castellsnek* a könyve (egy trilógia első, alapozó kötete); *A hálózati társadalom kialakulása* elsősorban az alapfogalmak (hálózati vállalkozás, valós virtualitás, az áramlások, mármint az információk áramlások tere stb.) működését vizsgálja. Éppen nem történeti jellegű munka, ám azzal, hogy a funkciókra veti a hangsúlyt, egyúttal azt is vállalja, hogy az alaptémák és alapösszefüggések kialakulásának, kiteljesedésének belső mozgását is feltérképezze. Nem idegen azonban a történelmiség a hasonló jellegű munkáktól. Sőt! Talán immáron nem is annyira a globalizálódó, információkra épülő, virtualitásában megragadható, sőt megragadandó világállapot elemzéséről esik szó azokban a munkákban, amelyek – mint *Armand Mattelart-é (Az információs társadalom története)*, vagy *Z. Karvalics Lászlóé (Bevezetés az információtörténelembe)* – elsősorban arra hívják fel a figyelmet, hogy az információs társadalom nem abszolút nő-

vum. De előzményei csak akkor, és csak úgy érthetők meg, ha a mai állapotok felől tekintünk a múltra. Ezek a könyvek, és társaik immáron nem a mai állapotok és trendek iránt érdeklődők számára írtak, hanem a történelem, a történetírás új trendjeivel megismerkedni óhajtóknak. Hiszen a régebbi korok történelme – a mai, információs, virtuális társadalom felől nézve – egészen új összefüggések feltárását teszi lehetővé. Miben és hogyan, mennyire és miként változik meg a múlt, a múlt globalitása, ha így szemléljük, ezt mutatják meg, láttatják minuciózus pontossággal a Mattelart-éhez, Z. Karvalicséhoz hasonló munkák. A valaha oly nagy újdonságot jelentő, elsősorban a francia Annales köréhez kapcsolódó ún. új történetírás immáron maga is múlt. A legújabb trendek – úgy tűnik fel – az információtörténelem terepén találhatók. Persze ehhez az új típusú történetíráshoz csak úgy juthat el az olvasó, ha előbb megismerkedik a nézőpontot nyújtó mai trendekkel és állapotokkal. Amit éppenséggel az említett munkák tesznek lehetővé.

A fenti könyvek és számos társuk megrendelhetők az *Infonia Alapítványnál* (Cím: horvath.andrea@ittk.hu). Érdeemes ellátogatni az Információs Társadalom és Trendkutató Központ honlapjára is (www.ittk.hu). (VK)

A szépíró könyvtáros

Immár közkeletű a nézet, hogy a könyvtár szolgáltató intézmény, a könyvtáros pedig szolgáltató munkatárs, olyan személy, aki az információért hozzá fordulókat ellátja a szükséges tájékoztatással, a kért dokumentumokkal stb. Nem csupán hivatásunk patinásan konzervatív fölfogása, de a nemrégiben lezárult „Alkotó könyvtáros” pályázat megannyi sikerült pályaműve is mondatja velem, hogy a könyvtáros igenis alkotó ember, maga is kreatív szellem, aki bizonytalansággal többre vágyik és sokkal többre képes, mint pusztán információt közvetíteni.

Ezúttal Varga Róbert kaposvári megyei igazgató személyében a szépíró könyvtárost ünnepelhetjük *Tükröződések* című kötetének megjelenésekor. Mint minden valamire való író, ő is a tágabb és szűkebb világ megrendüléseit és rezdüléseit örökíti meg a maga örömeire és mások okulására. Sajátossága viszont, hogy azon íróemberek közé tartozik, akiknek a világ történései impressziók, hangulatok, emlékképek sokaságaként rögzülnek a tudatában. Rendre benyomásokat örökít meg különböző műfajú írásaiban. Holott – és ezt jól tudjuk – a tünékeny benyomások mögötti élmény, tapasztalat, sorsérzet a döntő, az a fölismerés, ami miatt megszületik az irodalmi alkotás. Mert a lényeg – Varga Róbert számára is – éppen ez: a világot kritikusan szemlélő érzékeny ember véleményt mond, ám a szerző üzenete, ha tetszik, az eszmei mondanivaló olyan formát ölt, mintha a világ csupán impressziók, hangulatok, emlékképek sokasága lenne. És éppen ez a nagy dolog: tünékeny képekben fölmutatni a lényegét, az emberi glóbuszt és a glóbuszon élő embert irányító külső, belső erőket, az élet eleven, lüktető dinamikáját. Ahogy a kötet ajánló sorait író Lőrincz Sándor megfogalmazta: „Pasztellitónusokkal színe-

zett, mély humánussal megírt »története«, vallomásai úgy jelennek meg a kötet lapjain, mint ahogy a képi információ a retinánkon. Varga Róbert »tükröződései« ezért kínálnak igazi élményt az olvasóknak...”

A kötet hat ciklusának elsője, a *Rendszerváltó* emlékképek és metaforák mozaikos képsoraiban idézi föl a rendszerváltás hónapjainak, éveinek derűs és bizakodó életérzését, miközben maga a szerző jócskán táplált illúziókat az okosabb, a dolgozabb, az igazságosabb, a becsületesebb, a tisztább szellemű Magyarország iránt. Varga múltat és jelent szembesít, valóságot és illúziókat ütköztet, hogy jövő-érvénnyel nézhessen szembe a történelemmel. Úgy vet számot a múlttal, hogy az elkészült mérleg tanulság legyen a jövőt alakító ma számára – fogalmazhatom meg Varga Róbert kisprózájának egyik értékét.

E múlt—jelen—jövő dimenzió gondolati folytatása lehet az *Isten és az emberek szolgálatában* című rész három riportja, amelyekben Isten szolgáit, szerzeteseket és apácákat szólaltat meg, hogy azok emberségből adjanak példát. A rendszerváltás időszakának föl szabadult és optimista légkörében készült riportszerű beszélgetések, vallomások az 1948–1989 közötti évtizedek klerikusokat ért megpróbáltatásainak izgalmas elbeszélései. Ám a múltat elszenvető vallomástevők sosem panaszkodnak, nem perelnek a sorssal, hanem humánumból, hitből, derűből, lelki erőből és erkölcsi nagyságból példát adnak. Például azzal, hogy minden körülmény között igyekeztek sokkal többet tenni az evilági lelkekért, mint amennyi a kötelességük lett volna.

A következő, *Karácsony, húsvét, pünkösd* című részben maga az író lép elő vallomástevővé, ahogyan az egykori és mai ünnepek, a hajdani emlékek és jelenkori tapasztalatok érzelmes krónikásként szól. Kicsiny etűdökben, futó képeket megidéz, sokszor nosztalgikus vallomásokban idézi föl a régi somogyi faluvilág hangulatát, ízeit, illatait, színeit. Sajgó nosztalgia bukkanhat föl azokban az olvasókban is, akik máskor és máshol voltak gyerekek, fiatalok, mondjuk, az ilyenféle sorok olvastán: „A tiszta lelkek lehelete lengte be a kis kápolnát, és a Szentlélek egyesítő ereje zengette a száztagú alkalmi kórust, amely nagyapa harmóniumkíséréte mellett önfeladten énekelte: Feltámadt Krisztus e napon. Alleluja.”

A lélek néma, alig érzékelhető rezdületeiről „tudósítanak” Varga Róbert *Egyedül* fejezetcím alá fogott kisprózái. Közöttük olvasható a kötet remeklésszámba menő, talán legszebb, legsokatmondóbb darabja; *A nekem is van szülőházam...*, amelyben a falu utolsó tanítónőjére, édesanyjára emlékezik, éspedig hiteles történetmondása mellett is metaforikus erővel. Talán ebben az önéletrajzi ihletű vallomásában mutatkozik meg legszebben Varga Róbert másik, kiemelendő szépírói erénye, hitelesen ábrázolja egyéni és közösségi sors összefonódását, történelem és jelen egymásba érését, az erős múlttudattal fölverte személyiség közösségbe tartozásának elemi vágyát.

A kötet a vallomásos hangvételű kisprózákön kívül nekrológokat, gyászbeszédet (*Halottaim*), valamint kiállítási megnyitókat és könyvismertetések tartalmaz, amelyek – persze a maguk műfaji keretein belül – ugyanazt mondják, ismétlik, hangsúlyozzák, amit a kisprózák, a riportok, a vallomások, az emlékezések: mi is volna az ember hivatása. E tekintetben – mellőzve a nagy szavakat – Varga Róbert Jean Vanier megállapítását idézi (és ezt tesszük mi is egyetértőleg): „Az a hivatása mindannyiunknak, hogy a Lélek kicsi csírájával tápláljuk és gyógyítsuk az emberiséget. Ez a mi feladatunk: elébe kell menni minden embernek”.

Varga Róbert írásai ugyan impresszionisztikusak, hangulatfestők, emlékidézésükben tűnékenyek, mégsem fátyolosak, akartan sejtelmesek. Ellenkezőleg, szerzőnk nagyon is határozott okkal és céllal fogalmazza meg gondolatait. Pontosan érzékelteti, mi a jó és mi a rossz ebben a mai világban; mit hurcolunk magunkkal a múltból, és mit örökítünk át a jövőbe. Fölmutatja, milyen értékek mentek veszendőbe, és mi az, amit – talán – meg tudunk őrizni. Láttatja, mi a múlandó és mi a maradandó, mi a talmi és mi az érték, mi az, ami előrevilágít és mi az, ami visszahúz. A kötet címe tehát nagyon is találó, hiszen az olvasó hiteles és árnyalt képet kap arról, miként tükröződik egy letűnőben lévő, de számos vonatkozásában mába érő világ képe Varga Róbert tudatában. No és iránymutatást is kaphat a kötet olvasója: mi látszik e nézőpontból – vagyis az alkotó ember szemszögéből – helyesnek, értékesnek, igaznak, szépnek és jónak, az egyéni boldoguláson túlmutatóan, közösségi szempontból is fontosnak. És e tekintetben utal arra is: az alkotó szellemű könyvtáros munkája mindenkor szolgálat.

(Varga Róbert: Tükröződések. Válogatott publicisztikai írások. Kaposvár, 2005. Magánkiadás, 90 p.)

Mezey László Miklós

Varga Róbert

TÜKRÖZŐDÉSEK

TÜKRÖZŐDÉSEK

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K